

Bademağacı Höyüğü'nde Arkeolojik Mirasın Korunması Değerlendirilmesi ve Sürdürülebilirliğine Yönelik Sorunlar

Problems Concerning The Preservation, Evaluation and Sustainability of The Archeological Heritage in Bademağacı Höyük

Müge SAVRUM¹

Özet

Arkeolojik alanlar, kazıları yapılmadan veya kazıların tamamlanmasından sonra birçok nedenle tahribata uğrayabilmektedir. Bu tahribatları en temel şekilde insan ve doğa kaynaklı olarak sınıflandırabiliriz. Ülkemiz için sahip olduğu anlam dışında uluslararası alanda da ortak bir değer olan arkeolojik mirasın korunarak gelecek nesillere aktarılması önemli bir durum arz etmektedir. Arkeolojik kalıntılar içinde özellikle tarih öncesi dönemi temsil eden kalıntıların malzemesinin hassaslığı sebebiyle korunması zorluklara sebep olmaktadır. Bunun dışında koruma, sergileme ve sürekliliğin sağlanması çeşitli sorunları barındırmaktadır. Ülkemizde arkeolojik mirasın korunması Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yetki alanıdır. Dayanağı ise 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve ilgili düzenlemelerdir. Aynı zamanda taraf olunan uluslararası belirleyiciler bulunmaktadır. Erken Neolitik'ten Orta Tunç Çağı'na kadar uzanan kültürel sürekliliği ve buluntularıyla Anadolu tarihöncesine önemli katkılarda bulunan bir yerleşme olan Bademağacı Höyüğü'nde yapılan kazılarla açığa çıkartılan mimari kalıntıların yerinde korunarak sürekliliğinin sağlanması tüm tarihöncesi yerleşmeler için geçerli olan sorunları beraberinde getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arkeolojik miras, Bademağacı höyük, Koruma, Koruma yasaları, Sürdürülebilirlik

Abstract

Archeological sites may be damaged either before their excavations or after excavations have been completed because of a variety of reasons. These damages can be basically classified as natural and human destructions. Preservation of archeological heritage in a way that will also guarantee future generations to benefit from is of great importance since it's a common value in international as well as national sense. Among archeological remains, the preservation of those representing prehistory is particularly difficult due to the fragility of its material. Besides preservation, presentation and sustainability have their own problems. In our country, the authority to preserve archeological heritage is the Ministry of Culture and Tourism, empowered by the Law numbered 2863 of the Preservation of Cultural and Natural Assets and the related regulations. There are also international rules to follow. The on site preservation and sustainability of the architectural remains unearthed in Bademağacı Höyük, a settlement that has greatly contributed to Anatolian prehistory with its cultural continuity and finds stretching from the early Neolithic to the middle of the Bronze Age, bring with them the problems applying to all prehistoric sites.

Key Words: Archeological heritage, Bademağacı Höyük, Preservation, Preservation laws, Sustainability

¹ Arkeolog, İstanbul 4 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, mugesavrum@gmail.com

Giriş

Ülkemiz zengin arkeolojik mirasıyla önemli bir yere sahiptir. Anadolu, tarih öncesinden itibaren çeşitli uygarlıkların doğup geliştiği bir yer olmuştur. Yerli ve yabancı bilim heyetlerince kazılan çok sayıda arkeolojik alan, elde edilen somut varlıklarıyla Türk ve dünya bilim platformunda tartışılmaktadır. Arkeolojik mirasın korunması, değerlendirilmesi ve sürdürülebilirliğine yönelik çalışmaların yapılması pek çok yönden önemlidir. Konunun kuramsal, hukuksal pek çok yönü bulunmaktadır. İlgili konulara değinilip, Burdur-Antalya Bölgesi'nde yer alan Bademağacı Höyüğü bu kapsamda ele alınacaktır.

Yöntem

Koruma ile ilgili mevcut şartlar ele alınarak, ulusal ve uluslararası mevzuatın ilgili bölümleri belirtilecek, Bademağacı Höyük arkeolojik mirasının korunması, değerlendirilmesi ve sürdürülebilirliği hakkında önerilerde bulunulacaktır.

Bulgular

Arkeolojik değerler; yenilenemeyen, dönüşümü mümkün olmayan, tekil belge niteliğindedir. Eğitim, turizm faaliyetleri gibi nedenlerden dolayı korunmakla birlikte, bu değerleri gelecek nesillere aktarmak ve gelecekte yapılacak araştırmalara katkıda bulunması bakımından da korunmaları gerekmektedir (Tuna, 2001).

Yoğun arkeolojik miras birikimine sahip olmak, koruma bağlamında bazı sorumlulukları beraberinde getirmektedir. Türkiye'de arkeolojik mirasın korunması, değerlendirilmesi ve yönetimi gibi unsurlar Kültür ve Turizm Bakanlığı ve ona bağlı birimler tarafından, 1983 yılında yayınlanan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile yürütülmektedir. Ayrıca teknik detayları içeren yönetmelikler, yönergeler, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından geliştirilen ilke kararları bulunmaktadır. Konuya ilişkin ulusal belirleyicilerin yanı sıra, uluslararası düzeyde UNESCO, Avrupa Konseyi ve ICOMOS gibi kuruluşlarca ortaya konulan sözleşme ve tüzüklerin bir kısmı ülkemiz tarafından da benimsenmiştir.

Koruma çalışmaları gelişmeyi engelleyen bir unsur olmayıp, kamu yararına yapılan bir işlemdir. Kültürel varlıklar, insan yaşamı ile bütünleştirildiğinde ve bu yaşamın belli gereklerini karşıladıklarında bir anlam kazanırlar. Korunacak varlıkların sürekliliğinin sağlanmasıyla birlikte değişim de gerekmektedir. Koruma, disiplinlerarası bir çalışmayı gerektirir (Madran ve Özgönül, 2005:79). Korumanın ilk aşaması olan envanter oluşturularak tüm tarihi alanların kayıt altına alınması, bunların koruma bölge kurullarınca tescillenerek yasal koruma altına alınması (tespit ve tescil), koruma çalışmaları, ziyaretçiler için gerekli şartların oluşturulması çeşitli alanlardan katılım gerektiren faaliyetlerdir (Ahunbay, 2010).

Kazı alanları, arkeolojik kazıların tamamlanmasından sonra kimi zaman doğanın yarattığı tahribata maruz kalmaktadır. Koruma ve restorasyonun zorluklarının yanı sıra maddi kaynaklarla ilgili sorunlarla

da karşılaşılmaktadır (Özdoğan, 2006). Modern yaşamın ihtiyaçlarını karşılamak için gerçekleştirilen bayındırlık çalışmaları-alt yapı faaliyetleri sonucu da kayıplar oluşmaktadır. Yol, fabrika, liman, hidroelektrik tesisleri, turizm yatırımları, makineli tarım, tarla düzenleme çalışmaları, kentleşme ve kent yaşamını düzenleme gibi işlemler bunlardandır (Duru, 2006). Arkeolojik alanların kentsel ve kırsal alanlarda bulunanları bulunduğu konum itibarıyla farklı sorunları içerir. Kırsal alanda bulunanların daha çok kaçak kazı, ulaşım, bakım gibi sorunları bulunmaktayken, kentsel alanda bulunanların yapılaşma, kentin gelişmesi için yapılan işlemler gibi faaliyetlerden olumsuz etkilenmesi söz konusudur (Madran ve Özgönül, 2005).

Bilimsel çalışmalar sonucu açığa çıkarılan arkeolojik kalıntıların, yerinde korunmasının esas olduğu 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 20. maddesinde belirtilmiştir. Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinde ve 1990 tarihli ICOMOS Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü'nde de belirtildiği gibi yerinde koruma tercih edilen bir yaklaşımdır.

Tarih öncesi yerleşmelerin çoğunluğunun yapıları kerpiçten imal edilmiştir. Dayanıksız bir yapı malzemesi olan kerpicing bozulma eğilimi fazladır. Ayrıca teknik olarak sağlamlaştırılmak güç bir iştir. Bu tür yapıların maruz kaldığı yağmur ve sonucunda oluşan yüksek nem, tahribata neden olur. Arkeolojik alanlarda kerpiç yapı kalıntılarının sağlamlaştırılması sorunu, modern malzemelerin kullanımına yol açmıştır. Malzeme cinsine uygun kimyasallarla güçlendirme yapılabilmektedir. Günümüzde gerçekleştirilen başarılı restorasyon uygulamaları, Venedik Sözleşmesi'nde ve daha sonra artan diğer sözleşmelerde belirtilen ilkelere borçludur. Bazı temel restorasyon ilkelerinden bahsedecek olursak; yapılan müdahale eskiden ayırt edilebilmelidir, mümkün olduğunca geri dönüşümlü olmalıdır, kalıntının devamı için gerekli olan minimum müdahale yapılmalıdır (Grover&Schaffer, 2007). Herhangi bir arkeolojik alan ile ilgili geliştirilen çözüm, başka bir alanda yetersiz kalabilmekte veya zarar verici olabilmektedir. Bu nedenle her alan kendi mevcut şartlarına göre değerlendirilerek, uygun çözümlerin uygulanması gerekmektedir.

Tarih öncesi yerleşmelerindeki mimari kalıntıların yapı malzemelerinin dayanıksızlığının yanı sıra, görsel açıdan da uzmanı olmayan kişilere anlatımı oldukça zordur. Tarih öncesi yerleşmeleri genellikle höyük adı verilen, insan topluluklarının aynı bölgede uzun süre yaşamaları sonucunda oluşan kültürel tabakalardan meydana gelmektedir. Bu tabakalardan hangisinin korunarak sergileneyeceği, kazı stratejisiyle gelişen bir durumdur.

Yapı kalıntılarının malzemesine yönelik koruma çalışmalarının yanı sıra çevresel etkenlerden korumaya yönelik önlemler de alınmaktadır. Bazı yerleşmelerde kazı çalışmalarının ardından doğanın olumsuz şartlarından korumak için koruyucu çatı uygulaması gerçekleştirilmektedir. Koruma çatıları koruma problemleri için çoğunlukla iyi bir çözüm sunmaktadır. Koruma çatısı kullanmak, çatının biriktirdiği suyun sebep olabileceği su yoğunluğundan kaçınmak için bir drenaj sistemini gerektirmektedir. Çatılar alana yeni bir görünüş getirerek alana baskın bir öge katmaktadır. En hafif bir strüktür bile alanın karakterini veya algılanmasını değiştirmektedir (Kinzel, 2008). Çatılar alana yeni bir görünüş getirdikleri için, çok özenle tasarlanmaları gerekmektedir (Ahunbay, 2010). Türkiye'de Tilmen

Höyük, Troya, Çatalhöyük, Göbekli Tepe gibi yerleşmelerde koruyucu çatı uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 3.5.2006 gün ve 714 sayılı ilke kararıyla, 1. ve 2. derece arkeolojik sitlerdeki ören yerlerinde sergileme ve ziyaretçi ihtiyaçlarına yönelik tesislerin uygulanmasına ilişkin ilkeler belirlenmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009b:42). Kazı sonrası sergileme, değerlendirme aşamalarında, ziyaretçilerin talepleri ile bilimsel potansiyel arasında denge sağlanarak, arkeolojik mirasın özgün değerinin zarar görmesinin engellenmesi gerekmektedir. Arkeolojik kalıntıların geniş kitlelere tanıtılması için turizm yararlı olmakla birlikte oluşturduğu aşırı yüklenme ve aşındırıcı etkisi tartışmalara sebep olmaktadır (Ahunbay 2010).

Arkeolojik alanların mülkiyet durumları kazı ve koruma çalışmalarını etkileyen bir unsur olup kamulaştırma işlemi, koruma altına alınmalarını sağlamaktadır. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 5. maddesinde korunması gerekli taşınır taşınmaz tüm kültür varlıklarına devlet malı niteliği olduğu belirtilmiş, 15. maddede de kamulaştırma hükümleri belirlenmiştir.

Ülkemizde kültür varlıklarının korunması, değerlendirilmesine ilişkin yetki Kültür ve Turizm Bakanlığı'na aittir. 5226 ile değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 10. maddesinde; "Her kimin mülkiyetinde veya idaresinde olursa olsun, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak, aldırarak ve bunların her türlü denetimini yapmak veya kamu kurum ve kuruluşları ile belediyeler ve valiliklere yaptırmak, Kültür ve Turizm Bakanlığına aittir", "araştırma, kazı ve sondaj yapılan alanların korunması ve değerlendirilmesi Bakanlığa aittir" denilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009a:8-9).

Mevzuattaki ilgili bazı tanımlara değinildiğinde; 5226 ile değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda tanımlamaların yapıldığı 3. maddede "Kültür Varlıkları"; "tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır taşınmaz varlıklardır" olarak tanımlanmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009a:2). 6. maddede ise korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları belirlenmiş olup, höyükler de bu madde içinde yer almaktadır. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 5.11.1999 gün ve 658 sayılı ilke kararına göre "Arkeolojik Sit"; "insanlığın varoluşundan günümüze kadar ulaşan eski uygarlıkların yer altında, yer üstünde ve su altındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her türlü kültür varlığının yer aldığı yerleşmeler ve alanlar" olarak tanımlanmıştır. Aynı ilke kararı ile I., II. ve III. Derece Arkeolojik Sitlerin koruma ve kullanma şartları belirlenmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009b:6-10).

Ülkemizde koruma ve değerlendirme gibi uygulamalarla ilgili konularda karar alma mekanizması, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurullarıdır; Tescil, gruplandırma, koruma amaçlı imar

planlarını karara bağlamak, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının koruma alanlarını belirlemek ve uygulamaya yönelik kararlar almak gibi görevleri bulunmaktadır.

Arkeolojik mirasın korunması, değerlendirilmesi amacıyla yapılacak çalışmalar yasal zeminde kazı başkanlığının sorumluluğundadır; 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 45. maddesinde “Kültür ve Turizm Bakanlığının izni ile yapılan kazılarda ortaya çıkan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının bakım, onarım ve çevre düzenlemeleri ile taşınır kültür ve tabiat varlıklarının bakım ve onarımları kazı başkanlığınca yapılır” denilmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009a: 29). Arkeolojik Kazılarda ve Kazı Alanlarında Yapılacak Düzenleme, Restorasyon ve Konservasyon Proje ve Uygulamalarında Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönerge'nin 6. maddesinde ise; kazı alanlarında mevcut taşınmaz kültür varlıkları ile kazılar sonucunda açığa çıkartılan taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve restorasyonuna yönelik projelerin kazı başkanlıkları tarafından hazırlanacağı veya hazırlattırılacağı ve uygulanacağı belirtilmektedir.

Arkeolojik mirasın sunumu ile ilgili uluslar arası belgelere değinecek olursak, 1990 tarihli ICOMOS Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü 7. maddesinde; “Arkeolojik mirasın halka sunulması, çağdaş toplumların kökenlerinin ve gelişimlerinin anlaşılmasına yardım eden önemli bir yöntemdir. Bu aynı zamanda onun korunması gerekliliğinin anlaşılmasına da yardım eden en iyi araçtır. Sunuş ve bilgi verilmesi mevcut bilimsel verilerin popüler bir yorumu olarak ele alınmalı ve bu nedenle sürekli güncelleştirilmelidir. Sunuşta, geçmişi anlama yaklaşımlarının çok yönlülüğünün gözetilmesi gerekir” denilmiştir. Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinin 9. maddesinde de, sitlerin halka açılmasıyla ilgili konulara değinilmiştir (Ahunbay, 2010).

Arkeolojik alan korumada “yönetim planı” yapılması uluslararası boyutta önemli bir yer edinmiştir. UNESCO Dünya Miras Merkezi, Dünya Miras Listesi'ne kabul edeceği yerlerin bir yönetim planı olmasına önem vermektedir (Özgönül ve Öz, 2008). Türkiye için yeni bir kavram olan alan yönetiminin yasal temeli 2004 yılında, 5226 ile değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3. maddesindeki “yönetim alanı” ve “yönetim planı” tanımlamaları ile oluşturulmuştur. Aynı kanunun 7. Bölüm Ek 2. maddesinde işleyiş hakkında bilgilere yer verilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009a). Ayrıca “Alan Yönetimi ve Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” 27.11.2005 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

Bademağacı Höyüğü, Burdur-Antalya Bölgesi'nde, Antalya'nın 50 km. kuzeyinde, Toros Dağları'nın kuzey yamacında küçük bir ovada yer almaktadır (Duru, 1997). Bölgede kazısı yapılan ve arkeoloji bilimine büyük katkılarda bulunan Hacılar, Kuruçay ve Höyücek, uğradığı tahribatla günümüzde tanınmaz bir haldedir. Bu bağlamda Bademağacı Höyüğü'nün geleceğinin ne olacağı sorusu akla gelmektedir. 1993'den 2010 yılına kadar Prof. Dr. Refik Duru başkanlığında kazı çalışmaları sürdürülen Bademağacı Höyüğü, Erken Neolitik'ten Orta Tunç Çağı'na kadar uzanan kültürel sürekliliği ve buluntularıyla Anadolu tarihöncesine önemli katkılarda bulunan bir yerleşmedir.

Bademağacı Höyüğü'nde daha önceki yıllarda 1. derece arkeolojik sit alanı olan höyüğün korunması amacıyla sit sınırları ve kazı alanlarının dışından geçen tel örgü yaptırılmıştır. Ancak bu tel örgü sisteminin zarar verilerek yok edilmesi üzerine 2009 yılı kazı sezonu bitiminde ikinci kez yapılmıştır (Duru ve Umurtak, 2010). Höyükte; ana toprak üzerinde Neolitik Dönem, İlk Tunç Çağ ve Orta Tunç Çağ yapıları, Hristiyanlık Dönemi Kilisesi bulunmaktadır. Neolitik Dönem araştırmaları 2007 yılına kadar çalışılan alanlarla sınırlı tutularak, çok sağlam durumda bulunan İlk Tunç Çağı II mimarlık kalıntılarının kaldırılmasının önüne geçilmiştir (Duru ve Umurtak, 2010). Erken Neolitik 3 tabakasına ait 9 yapı, İlk Tunç Çağına tarihlenen çok odalı yapı grupları ve 50'den fazla megaron bulunmaktadır. Megaronların bazıları tek bazıları ise iki odalı olup, yapıların boyları birbirinden farklıdır. Güneybatıda bulunan çift kapılı ve pencereli megaron diğerlerinden farklı özellikler göstermektedir. Kentin dışıyla doğrudan ilişkisi bulunmaktadır. İlk Tunç Çağı kentine giriş için birden fazla kapı bulunmaktadır.

Bademağacı Höyüğünde yapılan kazılarla açığa çıkartılan mimari kalıntıların yerinde korunarak sergilenmesi ve sürekliliğinin sağlanması tüm tarihöncesi yerleşmeler için geçerli olan sorunları beraberinde getirmektedir. Koruma müdahalelerinin ardından, höyük içinde küçük taşçıklarla belirlenen ve önemli kalıntıların yakınından geçirilen yürüyüş parkuru, alan içinde Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanan ve tanıttığı mimari kalıntının özelliklerini her düzeyde anlaşılabilir olarak veren restitüsyon çizimli bilgilendirme panoları, gölgelikli seyir alanları höyüğün anlatımına katkıda bulunacaktır. Ziyaretçi merkezi ise bilgilendirici öğelerle birlikte ziyaretçilerin diğer ihtiyaçlarına yönelik tasarlanabilir. Ayrıca alanın yakınında satış yerleri, gişe, otopark olmalıdır. Burdur-Antalya Bölgesi sahip olduğu arkeolojik alanları ile çok zengin bir bölgedir. Anadolu'nun en iyi araştırılmış başlıca bölümlerinden biridir. Hacılar, Kuruçay, Höyücek gibi tarih öncesini aydınlatan yerleşmelerin yanı sıra, Sagalassos antik kenti gibi birbirine oldukça yakın mesafede olan diğer yerleşmelerle bağlantılı olarak bir tanıtım gerçekleştirilmesi önerilebilir. Bu tanıtım kent merkezindeki alanlarda sergilenen camakanlar içindeki buluntu replikaları ve bilgi panoları şeklinde gerçekleştirilebilir. Bununla birlikte müzede tanıtıcı broşürler dağıtılarak, video gösterimleri yapılarak görsel etki yaratılabilir. Antalya ili, gerek kıyı turizmini, gerekse görselliği güçlü klasik dönem merkezleri kapsadığından, şehrin turizm potansiyeli ile Bademağacı Höyüğü'nün kaynaştırılmasına yönelik tanıtım faaliyetleri yapılabilir. Büyük emekler ve paralar harcanıp gerçekleştirilen koruma ve sergileme çalışmalarının devamlılığının sağlanması çok önemlidir. Bu bağlamda gerçekleştirilen çalışmalara bölge halkının sahip çıkması, güvenliğinin sağlanarak höyüğün etrafının koruyucu çit ve sürekli bekçi koruması altında olması büyük önem arz etmektedir. Gerekli bekçinin görevlendirilerek, ihtiyaçlarına yönelik bir barınağın inşası gerekmektedir. Bu barınak, elektrik ve su gibi ihtiyaçların alana getirilmesini gerektirmektedir. Bitki ve bunun gibi, kalıntıların görünümünü ve fiziki durumunu etkileyen faktörler her yıl bakım gerektirmektedir.

Sonuç

Türkiye'de toplumun korumayla ilgili eğitim ve bilinç eksikliği sorunu, temel problemlerden biridir. Sahip olunan arkeolojik mirasın korunması, yapılan koruma çalışmalarının sürekliliğinin sağlanması, ancak bunlara sahip çıkan ve kimliğinin bir parçası olarak içselleştiren bir toplum ile mümkündür. Bu durum, arkeolojik miras bilinci ile ilgili eğitimin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca kaynakların ve uzman personel sayısının artırılmasıyla birlikte disiplinlerarası çalışma yönteminin benimsenmesi konuya katkı sağlayacaktır. Mevcut şartlar altında uygulanabilir planlar yapılarak koruma ve sürdürülebilirlik ile ilgili çalışmalar hayata geçirilmelidir. Merkezi yönetimle birlikte, yerel idareler ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği, sonuca ulaşmada oldukça etkilidir. Gerekli çalışmaların yapılarak, sadece ülkemizde değil evrensel anlamda da bir değer olan Bademağacı Höyüğü gibi önemli arkeolojik merkezlerin yaşatılması yönünde somut çözümlere gidilmesi oldukça önemli bir adım olacaktır.

Kaynaklar

- Ahunbay, Z. (2010). Arkeolojik Alanlarda Koruma Sorunları Kuramsal ve Yasal Açılardan Değerlendirme. *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, Sayı: 8, 103-118.
- Duru, R. (1997). Bademağacı Kazıları 1994 Yılı Çalışma Raporu. *Bellekten* LXI, 149-159.
- Duru, R. (2006). Sorunlar ve Öneriler. Başgelen, N. (Ed.), *Toprağın Altındaki Geçmiş Arkeoloji, Sorunlar, Öneriler, Kazılar* (s. 45-48). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Duru, R. ve Umurtak, G. (2010). Bademağacı 2009 Yılı Kazıları/Excavations at Bademağacı in 2009, *ANMED*, 2010-8,19-25.
- Grover, P.& Schaffer, Y. (2007). Protection and conservation at excavated sites. Hodder, I.&Doughty, L. (Eds), *Mediterranean prehistoric heritage training, education and management* (pp.35-42). Cambridge: Mc Donald Institute Monographs,
- Madran, E. ve Özgönül, N. (2005). *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.
- Kinzel, M. (2008). Take a look, make a sketch and re-think it: surveying and 4D models for reconstructing archaeological sites. Marchetti, N.& Thuesen, I. (Eds.), *Archaia case studies on research planning, characterisation, conservation and management of archaeological sites* (pp.91-101). England: BAR International Series 1887.
- Özdoğan, M. (2006). Tahribat ve Öneriler, Başgelen, N. (Ed.), *Toprağın Altındaki Geçmiş Arkeoloji, Sorunlar, Öneriler, Kazılar* (s.49-53). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Özgönül, N. ve Öz, B.N. (2007) Arkeolojik Alanların Yönetiminin Anahatları, Madran, E., Bozkurt, E. (Ed.), *Korumada Yeni Tanımlar Yeni Kavramlar Alan Yönetimi*, (s.267-270). Ankara: TMMOB.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2009a). *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanun*. Ankara.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2009b). *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları*. Ankara.
- Tuna, N. (2001). Türkiye'de Arkeolojik Kültür Mirası Yönetimi. Pulhan, G. (Ed.), *Arkeoloji Bir Bilimin Katmanları*. *Cogito* 28. (s.291-297). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.